

УДК 353.8:355.4:327.5

М. М. БУНЧУК,

*аспірант кафедри управління національним господарством
та економічної політики,*

Національна академія державного управління при Президентові України

Проблеми страхування ризиків тероризму в процесі аналізу антитерористичної політики України

Проаналізовано міжнародний досвід щодо страхування ризиків тероризму. Ідентифіковано проблеми страхування та перестраховування ризиків тероризму в Україні в умовах глобалізації. Висвітлено теоретичні аспекти аналізу політики Української держави в контексті міжнародного, насамперед європейського та євроатлантичного, антитерористичного співтовариства.

Ключові слова: аналіз політики, державна антитерористична політика, економічні причини і наслідки тероризму, ринок тероризму, страховий пул, страхування і перестраховування ризиків тероризму.

M. M. BUNCHUK,

a postgraduate student, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

THE PROBLEMS OF TERRORISM RISK INSURANCE IN THE ANALYSIS OF THE ANTI-TERRORIST POLICY OF UKRAINE

The article: analyzes international experience of the terrorism risk insurance; identifies problems of insurance and reinsurance for terrorism risk during anti-terrorist Ukrainian policy analysis in the context of globalization; highlights theoretical aspects of anti-terrorist Ukrainian policy analysis in the context of international, especially European and Euro-Atlantic, anti-terrorism cooperation.

Key words: policy analysis, government anti-terrorist policy, economic causes and onsequences of terrorism, the market for terrorism, insurance pool, insurance and reinsurance of terrorism risk.

Н. Н. Бунчук,

аспірант кафедри управління національним хозяйством и экономической политики, Национальная академия государственного управления при Президенте Украины

ПРОБЛЕМЫ СТРАХОВАНИЯ РИСКОВ ТЕРРОРИЗМА В ПРОЦЕССЕ АНАЛИЗА АНТИТЕРРОРИСТИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ

Проанализирован международный опыт страхования рисков терроризма. Идентифицированы проблемы страхования и перестрахования рисков терроризма в Украине в условиях глобализации. Освещены теоретические аспекты анализа политики Украинского государства в контексте международного, прежде всего европейского и евроатлантического антитеррористического сотрудничества.

© Бунчук М.М., 2016

Ключевые слова: анализ, государственная антитеррористическая политика, причины и последствия терроризма, рынок терроризма, страховой пул, страхования и перестрахования рисков терроризма.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Серед ключових напрямів взаємодії закладених Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом є: політичний діалог і реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері закордонних справ та політики безпеки, зокрема у сфері боротьби з тероризмом [2].

На економічному форумі 2016 р. в Давосі досліджувались економічні причини та наслідки міжнародного тероризму. У процесі форуму Наталія Яресько зазначила, що проведення антитерористичної операції на Донбасі потребує щоденних видатків у розмірі 5–7 млн дол. США, а військова складова бюджету на 2016 р. стала найбільшою за всю історію незалежної України, що зумовлює зростання фінансового навантаження на бюджет країни та соціальні фонди держави. У цьому сенсі виникає потреба додаткового аналізу з огляду на необхідність пошуку й розробки економічних та організаційно-правових методів щодо запобігання й боротьби з тероризмом саме в Україні.

Поява оціночних категорій у сфері тероризму (наприклад у вигляді винагороди, яка встановлюється органами влади за відомості), що дозволяє затримати терористів, дає змогу стверджувати про формування специфічного ринку – ринку тероризму.

Серйозним ціноутворюючим гравцем ринку тероризму є страхові компанії. Зазначена тенденція збільшення страхових внесків та зменшення премії за настання страхового випадку внаслідок акту тероризму. Передбачуваний розвиток сектору страхових послуг сприяє асоціаціям страховиків лобіювати прийняття нових законів, що регламентують обов'язкове страхування життя та об'єктів нерухомості від терористичних проявів і загроз [4, с. 61–62].

Про це свідчить також поява у низці країн державних програм щодо вдосконалення заходів підтримки розвитку спеціалізованих антитерористичних страхових ринків. У зв'язку зі збільшенням частоти терористичних актів на території України необхідність забезпечення страхового захисту від ризику “тероризм” стала дуже актуальною. У 2012 р. було анонсовано створення Антитерористичного страхового пулу України, до якого ввійшло 13 страховиків. Цей пул страхуватиме ризику від терористичних атак і диверсій на 100 млн грн. На цей час Антитерористичний страховий пул України ще працює над проведенням актуарних розрахунків у страхуванні під час страхування майна, життя та здоров'я українців від нещасних випадків, спричинених терористичними актами і диверсіями. Для здійснення такого страхування українським страховим компаніям необхідний потужний перестраховий захист, а також підтримка інших учасників ринку страхових послуг. Для задоволення зазначених потреб українські страховики мали об'єднати свої ресурси. Основним завданням пулу мало стати формування національної ємкості для страхування і перестрахування ризику тероризму, а також розробка консолідованої тарифної політики в галузі антитерористичного страхування й просування цієї специфічної послуги на ринках страхових послуг України [8].

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Більшість сучасних дослідників-науковців аналітиків, економістів, терорологів (*терорологія* (лат. *terror* – *страх і грец. Logos* – *вчення*) – наука, яка вивчає тероризм [6, с. 131]) вважають, що тероризм не має як безпосередні засадничі чинники такі явища, як бідність, безробіття або відсутність соціальних перспектив. Фахівці емпірично дослідили зв'язок між національним рівнем соціально-економічного розвитку й ризику для країни стати жертвою транснаціонального тероризму. Отже, високу позитивну кореляцію із частотою транснаціональних терористичних атак має розмір щорічного фінансового внеску країни в загальний оперативний бюджет ООН. Водночас розмір ВВП на одну особу, рівень політичної свободи й відкритість економіки нелінійно пов'язано із частотою зазначених подій.

Незважаючи на те, що останнім часом накопичений значний науково-теоретичний та методичний потенціал з економічного аналізу державної політики як зарубіжними, так і вітчизняними вченими, усе ж комплексних й узгоджених досліджень процедур, інструментів та механізмів аналізу державної антитерористичної політики ще недостатньо.

Актуальні наукові розвідки щодо дослідження різних складників аналізу державної політики містять праці українських і зарубіжних дослідників П.Брауна, Е.Вайнінга, К.Вайса, Д.Веймера, М.Віскузі, О.Кілієвича, Б.Кравченка, Л.Пала, Дж.Стігліца, С.Телешуна, В.Тертички.

Економічним причинам і наслідкам тероризму свої роботи присвятили Абаді і Гардезабал (2003, 2005), Беккер і Мерфі (2001), Беккер і Рубінштейн (2004), Берребі і Клори (2006), Чен і Сімс (2004), Ендерс і Сандлер (1991, 1996), Ендерс, Сандлер і Парізе (1992), Фрей (2004), Фрей, Лючингер і Штуцер (2004), Глайзер і Шапіро (2002), Фиша і Цайрес (2004), Зусман, Зусман і Нельсен (2006).

У статті Альберто та Абаді Джейвер Гардезабал “Тероризм та світова економіка” аналізують наслідки тероризму для інтегрованої світової економіки. З економічної точки зору, тероризм має чотири головних враження. По-перше, капітал (людський та фізичний) країни знижується в результаті терористичних актів. По-друге, терористична загроза викликає найвищий рівень невизначеності. По-третє, тероризм сприяє збільшенню витрат на боротьбу з тероризмом, ресурси з продуктивних секторів переміщуються для забезпечення заходів безпеки. По-четверте, тероризм, як відомо, негативно впливає на такі галузі, як туризм. Проте ця класифікація не включає потенційні впливи зростаючих терористичних загроз в умовах відкритої економіки [11].

У науковій праці Сабхея Бандиопадгая, Тодда Сендлера та Джаведа Юнаса “Економічний тягар тероризму” зазначено, що терористи спрямовуються не тільки на людські втрати, вони також можуть викликати незліченні економічні проблеми. Драматичний напад на Сполучені Штати у вересні 2001 р., наприклад, викликав макроекономічні втрати приблизно 80 млрд дол. США. Незважаючи на величезну суму, втрати були малі (менше 0,1%) відносно ВВП. У малих країнах, таких як Колумбія й Ізраїль, та в деяких регіонах, таких як Баскська автономія в Іспанії, де пов'язаний з тероризмом збиток був набагато більш значним (ВВП на одну особу знизився в середньому на 10%). До того ж тероризм зачіпає економіку по-різному, залежно від етапу її розвитку. Наприклад, із 42 азіатських країн

тільки сім розвинених, а в 35 країнах економіка розвивається. Оцінки показують, що тероризм суттєво не перешкоджає економічному зростанню в країнах з розвинутою економікою, а темпи зростання економіки країн, що розвиваються, знижуються приблизно на 1,4% щорічно [12].

Софія Дермиси звертає увагу на два основних канали, за допомогою яких тероризм впливає на економічні результати. По-перше, терористичні акти справляють прямий вплив на економіку, тому що вони руйнують продуктивний капітал (фізичний і людський), оскільки деструкція, що створюється терористичними атаками, – це лише мала частка від загального запасу продуктивного капіталу. Беккер і Мерфі (2001) стверджували, що на практиці відносна значущість цього ефекту незначна. По-друге, тероризм підвищує рівень страху і невизначеності, які чутливо впливають на поведінку економічних агентів [13].

У дослідженні, що виконано для американського конгресу, Бйорн Ломборг доводить, що країни-мішені терористів витрачають занадто багато коштів на заходи, а терористи, у свою чергу, просто перенацілюють ризик нападу на інший об'єкт, а не зменшують його, але слід пам'ятати, що перед світом стоїть багато завдань, які часто є більш терміновими, ніж боротьба з тероризмом. За даними МІРТ та Держдепартаменту США, від транснаціональних терористичних нападів із 2001 р. кожного року гине 583 особи. Це мізерна цифра порівняно із кількістю смертей від ВІЛ/СНІДу, малярії, недоїдання та навіть від ДТП [14].

Христина Шорі Лян фіксує перетворення Ісламської держави (ІДІЛ) у найбагатшу і найжорстокішу терористичну організацію в сучасній історії, яка збирає екстремістських бійців зі всієї земної кулі, щоб здійснити свою мету щодо встановлення і розширення міцного халіфату. ІДІЛ затьмарив усі інші терористичні організації на світовій арені шляхом перетворення терору з регіональної до глобальної загрози безпеці. Це відбулося через здатність Ісламської держави встановити контроль над автономною територією і управляти нею, використовуючи інструменти маркетингу XXI ст. для створення міжнародного брэнда в стратегії залучення іноземних бойовиків. Потужність ІДІЛ пов'язана з її безпрецедентним багатством, яке засновано на різноманітній і складній стратегії фінансування. ІДІЛ являє собою не тільки ворожу державу, як юридична особа, а й успішне злочинне підприємство [15].

Професор Темур Шенгелія висвітлив соціально-політичні аспекти тероризму та його впливу на глобальний бізнес. Витрати на подолання конфліктів, тероризму і глобального насильства продовжують зростати, що перешкоджає зростанню глобального бізнесу й, відповідно, скороченню бідності – основних глобальних проблем у всьому світі. У результаті терористичних дій Росії проти Грузії в 2008 р. ситуація в регіоні стала економічно нестійкою. Існування на території Грузії окупованих Росією (Абхазія і Кахетія) територій формує для Грузії образ нестабільної країни з точки зору організації бізнесу, перешкоджає розвитку міжнародної економічної діяльності, а також факторів ризику для збільшення малого бізнесу [16].

Збройне протистояння зумовлює невпинне погіршення економічних показників розвитку Донецької та Луганської областей, яке супроводжується також втратою (руйнуванням, викраденням тощо) частини активів. Тільки прямий

економічний збиток країни внаслідок загострення суспільно-політичної ситуації і гібридного протистояння на сході держави на початок грудня 2014 р. можна оцінити у суму понад 30 млрд грн. На жаль, економічні наслідки від анексії Росією Республіки Крим ще й досі не визначено [4].

Формування цілей (мети) дослідження: ідентифікація проблем страхування та перестраховування ризиків тероризму в процесі аналізу антитерористичної політики України в умовах глобалізації; визначення теоретичних аспектів аналізу політики Української держави в контексті міжнародного, передусім європейського та євроатлантичного, антитерористичного співтовариства.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. У цілому в економічному аналізі причин виникнення тероризму можна виділити два основних підходи: геоекономічний і національно орієнтований. Перший розглядає сучасний тероризм як породження світового господарства в цілому, другий, навпаки, основний наголос робить на соціально-економічних особливостях окремих країн, що сприяють розвитку в них тероризму.

Отже, одним із головних напрямів щодо подолання наслідків терористичних актів на сьогодні є страхування.

Міжнародний тероризм почав розглядатись як спеціальний страховий ризик після відомих подій у Сполучених Штатах 11 вересня 2001 р. У той день не тільки загинули люди й були зруйновані будинки, а й закінчилась ера страхування від тероризму майна та особистих ризиків за замовчуванням, коли страхувальники, укладаючи страховий контракт, автоматично отримували покриття збитків й від цих подій. Це означало, що відтоді світовий страховий ринок окремим застереженням виключає збитки від “тероризму або заходів щодо його запобігання” із покриттів, що раніше його забезпечували на засадах “all risks”. У чому ж полягають страхові особливості проблеми тероризму та їх міжнародний вимір? Відповідь на це питання слід шукати, на нашу думку, у розумінні самого поняття тероризму. З огляду на застосування різних критеріїв існує безліч визначень тероризму, проте міжнародно узгодженого розуміння в цьому питанні немає. Це створює низку методологічних проблем для наукових досліджень та розробки антитерористичних заходів національного та міжнародного рівнів. А також і для визначення ознак терористичної події у страховому розумінні (для укладання контрактів та подальшого визнання її страховим випадком у разі настання) з метою врегулювання збитків.

Складність страхування ризику тероризму полягає в тому, що цей ризик докорінно відрізняється від традиційних ризиків, які страховики зазвичай називають стандартними. Справа в тому, що з метою прийнятності для страхування ризик повинен мати певні характеристики.

По-перше, ризик має бути кількісно вимірюваним. Страховики мусять мати можливість визначати можливу або ймовірну кількість (частоту) подій, що призведуть до позовів про відшкодування збитків з боку страхувальників та максимальний розмір (руйнівність) цих збитків. Співвідношення цих двох показників покладено в основу актуарного розрахунку, який має результатом визначення страхової премії, адекватної ризику. Страховальників-носіїв ризику багато, проте відносно незначна частина тих, хто бере участь у фінансуванні ризику шляхом сплати премій до страхового фонду, зазнає збитків та

позиватиметься за відшкодуванням. Отже, страхові події (збитки) мають бути випадковими з огляду на час події, її місце та ступінь руйнівності. Оскільки акт тероризму визначається як навмисна дія, ризик тероризму не має зазначених характеристик. Крім цього, не є відомим найгірший сценарій “проходження” терористичної атаки. З точки зору страхової статистики, кількість терористичних актів, що відбулися, є незначною й не є достатньо представницькою для оцінки ймовірності та руйнівності майбутніх збитків.

По-друге, збитки від терористичних атак, як правило, є територіально концентрованими, позаяк мають на меті отримання значного економічного та психологічного “ефекту”. Це призводить до ситуації, відомої у страховій галузі як “несприятливий вибір”, коли страхування купують переважно страхувальники із підвищеним ризиком і які з високим ступенем імовірності позиватимуться до страховика за відшкодуванням.

По-третє, збитки від тероризму геть позбавлені ознак випадковості. Такі збитки ретельно заплановані та часто координовані.

По-четверте, під час страхування від тероризму постає проблема так званої кумуляції ризиків. Уяву про порядок цифр, що характеризують можливі збитки від тероризму й відтак потреби у фінансуванні цього ризику (тобто вимоги до платоспроможності страховиків), дають підсумкові дані про врегулювання збитків теракту 2001 р. у Нью-Йорку, що становило близько 32 млрд дол. США, включно вартість зруйнованих будівель, відшкодування за різними видами застрахованої відповідальності та життя. Дві третини цих збитків було сплачено перестраховиками, зокрема міжнародними [7, с. 215].

Руйнівність терористичних атак, зазначена вище складність кількісної оцінки ймовірності настання подій унеможлиблюють визначення адекватної ціни убезпечення, що робить страхування цих ризиків комерційно непривабливим для страховиків та, відповідно, відбивається на скороченні ємності страхового ринку. Отже, постає питання державного інституційного забезпечення підтримки страхового ринку у фінансуванні ризику тероризму.

Обмеженість страхової ємності для захисту від терористичних ризиків та їх негативного впливу на економіку спонукало США прийняти в 2002 р. закон про страхування ризиків тероризму (Terrorism Risk Insurance Act (TRIA)), яким запроваджено спеціальний порядок страхування цих ризиків. Зокрема, закон зобов'язав усі страхові компанії країни надавати антитерористичне покриття та запровадив механізм державної участі у відшкодуванні збитків страховиків. Фактично, з метою надолужити страхову ємність, держава виступила солідарним перестраховиком для ліцензованих національних страховиків й має відшкодувати збитки страховиків по цих ризиках, що перевищують певний розмір збитку, який сплачує страховик. Програма державного перестраховування встановлює три обмеження:

– по-перше, це пріоритет (власне утримання) у збитку національного страховика за окремим терористичним актом у розмірі 5 млн дол. США (програма 2002 р.), 50 млн дол. (програма 2006 року) та 100 млн дол. за програмою 2007 р.;

– по-друге, запроваджено агрегований ексцедент збитку щодо сукупного збирання премій по цьому виду страхування – виплата перестрахового відшкодування здійснюється за умов, що збитки страховика перебільшують певну

частку її доходу, а саме: 1% – у 2002 р., 7% – 2003 р., 10% – 2004 р. та 20% – 2007 р. Крім того, обмежено верхній ліміт зобов'язань держави і страховиків у розмірі 100 млрд дол. США щорічно буде зростати і у 2020 підніметься до 200 млрд дол. США;

– по-третє, держава сплачує 85% збитку, що перевищує власне утримання страховика (до 2007 р. це було 90%) [3, с. 226].

Ринковим елементом цієї програми є те, що страховик на свій розсуд установлює плату за страхування від тероризму як додатковий платіж за додаткове покриття по майновому полісу. Прийняття закону TRIA обмежило збитковість операцій страховиків і в такий спосіб дало розвиток ринку антитерористичного страхування. Дію програми неодноразово пролонговано й ця програма діє як мінімум до 2020 р. під назвою “Terrorism Risk Insurance Program Reauthorization Act of 2015” (TRIPRA). Поняття ємності ринку в страхуванні розглядається як у площині загального обсягу платоспроможного попиту на страхові продукти (розмір страхового поля), так і в площині платоспроможності страховиків (номінальна ємність ринку). Номінальна ємність може скорочуватися залежно від селекції (суб'єктивної оцінки) ризику страховиком та від його небажання приймати ризик на страхування. Отже, на нашу думку, страховий ринок – це здебільшого ринок продавця. Уряди, як правило, не оприлюднюють бюджетні витрати на антитерористичну діяльність та фінансування цього ризику логічно виходячи з недоцільності “озброювати” цією інформацією потенційних терористів. Єдиний виняток – США, де періодично оприлюднюють спеціальний звіт робочої групи при президенті країни. У звіті за 2015 р. зазначається, що програма TRIPRA має на меті зробити таке страхування доступним для страхувальників. Доступність страхування є синонімом ємності ринку. Дія програми призвела до значного приросту ємності національного страхового ринку саме для покриття чисто терористичних ризиків. Так, за термін дії програми до 2015 р. включно ємність ринку зросла майже на 70% і становить сьогодні приблизно 3,8 млрд дол. США [17].

За матеріалами Другої міжнародної конференції з питань страхування ризиків тероризму, що відбулася наприкінці 2012 р. під егідою ОЕСР, національні системи підтримки антитерористичної ємності страхових ринків отримали розвиток у низці країн залежно від чутливості дій до терористичної загрози [10].

У цьому сенсі звертає на себе увагу, що національні програми були започатковані або раніше, або після сумних подій 11 вересня. Цей хронологічний розділ є ознакою як різної чутливості країн до цих загроз, так і їх різного інституційного розуміння.

Інституціональні рішення, національні антитерористичні страхові програми:

– створені до 11 вересня 2001 р.: Іспанія, Ізраїль, ПАР, Бахрейн, Шрі-Ланка, Франція, Намібія, Велика Британія;

– створені після 11 вересня 2001 р.: Швейцарія, Індонезія, Росія, Франція, Індія, Німеччина, Австрія, США, Австралія, Нідерланди, Бельгія, Данія.

Слід зазначити провідну координуючу роль Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) у справі міжнародної інституціалізації антитерористичної страхової діяльності. Зокрема, саме ОЕСР належить

рекомендація уніфікувати тлумачення тероризму в страховому контексті з визначенням економічних критеріїв можливості його страхування. На нашу думку, це поки що єдине саме страхове визначення терористичної загрози.

Інституціоналізація антитерористичного страхування на світовому ринку, на наш погляд, відбувається за такими напрямками:

- створення за активної участі держави національних страхових ємностей, що робить доступним це страхування як для корпорацій, так і для осіб;

- інституційна уніфікація на наднаціональному рівні (міжнародні організації), тлумачення поняття тероризму, що методологічно уможливило створення страхової статистичної бази з метою проведення актуарних розрахунків для цілей тарифікації;

- інституційний розвиток антитерористичного страхування відбувається нерівномірно на міжнародному та національному рівнях. На національному рівні інституційний розвиток відбувається прискорено в країнах, які високо оцінюють рівень потенційної терористичної загрози.

Вищевикладене спонукає до таких висновків. У відповідь на зростання хвилі тероризму країни Західної Європи і США активізували розвиток різноманітних механізмів захисту від цього небезпечного явища. Зокрема, локальні ринки страхових послуг, використовуючи підтримку держави й фінансові ресурси міжнародного ринку перестрахових послуг, створили дієві механізми захисту від ризику “тероризм”. Тут варто зазначити вміле поєднання державних інтересів з інтересами суб’єктів комерційного страхування, які виступили єдиним фронтом у захисті від одного, але дуже небезпечного ризику.

Водночас слід зазначити, що в подальшому процесі реалізації реформ у країні, зокрема в контексті положень Угоди про асоціацію України з ЄС, передбачається антитерористичне співробітництво на основі виконання Резолюції Ради Безпеки ООН № 1373 від 2001 р., Глобальної контртерористичної стратегії ООН 2006 р. та інших документів ООН [9], а також відповідних міжнародних конвенцій та документів передбачає й лібералізацію послуг фінансового характеру, зокрема страхові та пов’язані зі страхуванням послуги:

- пряме страхування (зокрема спільне страхування): життя та інші види страхування, наприклад, ризиків, пов’язаних з терористичною діяльністю;

- перестраховання та ретроцесія;

- страхове посередництво: брокерські операції та агентські послуги [2].

У подальшому перед зарубіжними страховими та перестраховими компаніями стоїть завдання вдосконалення існуючих механізмів страхового захисту від ризику “тероризм”, зокрема щодо розширення покриття, зменшення кількості виключень із покриття, розрахунку страхових тарифів тощо.

На наш погляд, викладений вище досвід зарубіжних країн щодо захисту від тероризму через використання механізму страхування і перестраховання може слугувати підґрунтям для проведення аналізу антитерористичної політики України за такими напрямками:

1. Започаткування проведення обов’язкових розрахунків оцінки цінності людського життя в Україні, зокрема здоров’я та безпеки в контексті терористичних нападів.

2. Розрахунок імовірності здійснення терористичних нападів та прогнозування масштабів і наслідків такої події на території України в розрізі об'єктів, регіонів тощо.

3. Вивчення можливості застосування зарубіжного досвіду в організації страхового та перестрахового захисту від ризику "тероризм" за участю українських страхових компаній.

Вищезазначені напрями дадуть змогу зменшити економічні збитки від терористичних атак та суттєво знизити витрати держави на відновлення суспільно значущих об'єктів.

Проте визначення ефективності вищезазначених заходів має відбуватися згідно з принципами методології аналізу державної політики.

Економічний аналіз державної політики боротьби з тероризмом має ґрунтуватися на таких етапах:

- визначення підстав для втручання та ризиків втручання;
- визначення ефективності й результативності політики;
- формулювання показників ефективності й результативності;
- вибір методів оцінювання ефективності й результативності заходів державної політики;
- методичне та інституціональне забезпечення державної політики;
- аналіз регуляторних впливів державного втручання (економічних, соціальних, політичних);
- методичне та інституціональне забезпечення [5, с. 6].

Показники результативності державної політики щодо боротьби з тероризмом – це показники міри досягнення проголошених цілей політики, що може визначатися за допомогою двох груп показників:

- результативність як співвідношення між фактичними і запланованими значеннями показників результативності;
- результативність як співвідношення між показниками результату і продукту політики, іншими словами: скільки одиниць продукту політики забезпечили одну одиницю результату? цей показник ще можна назвати показником дієвості політики.

Для оцінки ефективності державної політики науковцями прийнято застосовувати методи аналізу вигід і витрат. Проте запропоновані заходи не дають змоги чітко виміряти вигоди, більш того, вони фактично не містять у собі витрат для держави. Таким чином, що стосується аналізу вигід і витрат запропонованих заходів, то слід зазначити, що витрати на створення страхового пулу мають бути покладені виключно на страховиків, а вартість страхування – на власників суспільно значущих страхових об'єктів, які у зв'язку із приватизацією здебільшого належать крупним корпораціям. Отже, цей захід не передбачає суттєвих витрат для держави, однак буде мати значний економічний ефект у разі терористичних атак, економічні наслідки яких будуть компенсуватися страховиками.

Відповідно, з точки зору економічного аналізу, запропоновані шляхи вдосконалення державної антитерористичної політики можуть бути визнані ефективними та економічно вигідними.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З метою подолання економічних наслідків терористичних актів в Україні в роботі проаналізовано доцільність функціонування Національного страхового пулу. Основним завданням пулу має стати формування національної ємності для страхування і перестраховування ризику тероризму, а також розробка консолідованої тарифної політики в галузі антитерористичного страхування й просування цієї специфічної послуги на ринках страхових послуг України.

Результати аналізу міжнародного досвіду запобігання тероризму за допомогою фінансових механізмів та подолання економічних наслідків терористичних актів дало змогу зробити висновок про те, що захист від тероризму через використання механізму страхування і перестраховування ризику тероризму, зокрема для широких верств населення з урахуванням питань цінності здоров'я та безпеки людини, може слугувати підґрунтям для початку досліджень з окресленої проблеми в Україні за допомогою економічного аналізу державної антитерористичної політики за такими напрямками:

- започаткування проведення обов'язкових розрахунків оцінки цінності людського життя, зокрема здоров'я і безпеки в контексті терористичних нападів;
- упровадження розрахунків імовірності здійснення терористичних нападів та прогнозування масштабів і наслідків такої події на території України в розрізі об'єктів, регіонів тощо;
- вивчення можливості застосування зарубіжного досвіду в організації страхового і перестрахового захисту від ризику “тероризм” за участю українських страхових компаній.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 берез. 2003 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 25. – Ст. 180.
2. Про ратифікацію “Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом” : Закон України від 16 верес. 2014 р. № 1678-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.
3. *Беседа С. М.* Створення сучасної нормативно-правової бази протистояння загрозам тероризму в Україні / С. М. Беседа // Наук. пр. МАУП. – 2010. – Вип. 3 (26). – С. 223–227.
4. *Бунчук М. М.* Економічні причини і наслідки міжнародного тероризму / М. М. Бунчук // Аспекти публічного управління. – 2016. – № 1–2 (27–28). – С. 59–67.
5. *Кілієвич О. І.* Економічний аналіз державної політики : навч. посіб. / О. І. Кілієвич. – Київ : НАДУ, 2011. – 80 с.
6. *Ліпкан В. А.* Боротьба з тероризмом: у визначеннях та поняттях / В. А. Ліпкан. – Київ : Магістр – XXI ст., 2009. – 162 с.
7. *Нікітін Ю. В.* Протидія злочинності в системі забезпечення внутрішньої безпеки українського суспільства / Ю. В. Нікітін. – Київ : ВНЗ “Нац. акад. управління”, 2009. – 372 с.
8. Портал Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nfp.gov.ua/news/345.html>.

9. Портал Ради Безпеки ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org>.
10. Портал OECD // Terrorism risk and insurance markets in 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org>.
11. Abadie Alberto, Gardeazabal Javier / Terrorism and the World Economy // European Economic Review. – January 2006. – 107-192. <https://www.researchgate.net/publication/222136938>.
12. Bandyopadhyay Subhayu, Sandler Todd, and Younas Javed / The Toll of Terrorism // Finance & Development. – June 2015. – Vol. 52. – 26–28.
13. Dermisi Sofia /Article: Is Terrorism Eroding Agglomeration Economies in Central Business Districts? Lessons from the Office Real Estate Market in Downtown Chicago // Journal of Urban Economics (Impact Factor). – 2008. – № 3; 64(2): 451–463.
14. Lomborg Bjorn / Article: Is counterterrorism good value for money?: http://www.nato.int/docu/review/2008/04/AP_COST/UK/index.htm.
15. Schori Liang Christina. / ISIL inc.: A portrait of a modern terrorist enterprise // Global Terrorism Index – 2015. – P. 76–80.
16. Shengelia Temur / Terrorism, as socio-political phenomenon and impeding factor for global business // ECOFORUM. – Vol. 4. – Issue 2 (7). – 2015. – P. 80–86.
17. Terrorism Risk Insurance Program Reauthorization Act of 2015 (H.R.26). <http://congress.gov>.

REFERENCES

1. Zakon Ukrainy “Pro borot’bu z teroryzmozom” vid 20.03.2003 // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. – 2003. – № 25. – S. 180.
2. Zakon Ukrainy Pro ratifikatsiyu “Uhody pro Asotsiatsiyu mizh Ukrainoyu ta Yevropeys’kym Soyuzom” vid 16 veresnya 2014 roku. N 1678-VI: <http://www.kmu.gov.ua>.
3. Beseda S.M. Stvorennya suchasnoyi normatyvno-pravovoyi bazy protystoyannya zahrozam teroryzmu v Ukraini // Naukovi pratsi MAUP. – 2010. – Vyp. 3(26). – S. 223–227.
4. Bunchuk M.M. Ekonomichni prychny i naslidky mizhnarodnoho teroryzmu // Aspekty publichnoho upravlinnya. – 2016. № 1-2 (27-28). S. 59-67.
5. Kiliyevych O.I. Ekonomichnyy analiz derzhavnoyi polityky: navch. posibnyk. – K.: NADU, 2011. – 80 s.
6. Lipkan V.A. Borot’ba z teroryzmozom: u vyznachennyakh ta ponyattyakh / V.A. Lipkan. – K.: Mahistr – XXI, 2009. 162 s.
7. Nikitin Yu.V. Protydiya zlochynnosti v systemi zabezpechennya vnutrishn’oyi bezpeky ukrayins’koho suspil’sstva. – K.: VNZ “Nats. akad. upravlinnya”, 2009. – 372 s.
8. Natsional’noyi komisiyi, shcho zdiysnyuye derzhavne rehulyuvannya u sferi rynkiv finansovykh posluh. [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.nfp.gov.ua/news/345.html>.
9. Portal Security Council of the United Nations: <http://www.un.org>.
10. Portal OECD. // Terrorism risk and insurance markets in 2012.: <http://www.oecd.org>.
11. Abadie Alberto, Gardeazabal Javier. / Terrorism and the World Economy // European Economic Review – January 2006 – 107-192. <https://www.researchgate.net/publication/222136938>.

12. Bandyopadhyay Subhayu, Sandler Todd, and Younas Javed. / The Toll of Terrorism // Finance & Development. / June 2015 – Vol. 52 – 26-28.
13. Dermisi Sofia /Article: Is Terrorism Eroding Agglomeration Economies in Central Business Districts? Lessons from the Office Real Estate Market in Downtown Chicago: // Journal of Urban Economics (Impact Factor).03/2008; 64(2): 451-463.
14. Lomborg Bjorn / Article: Is counterterrorism good value for money?: http://www.nato.int/docu/review/2008/04/AP_COST/UK/index.htm.
15. Schori Liang Christina. / ISIL inc.: A portrait of a modern terrorist enterprise. // Global Terrorism Index – 2015 – 76-80.
16. Shengelia Temur / Terrorism, as socio-political phenomenon and impeding factor for global business // ECOFORUM. – Volume 4 – Issue 2 (7) – 2015 – 80-86.
17. Terrorism Risk Insurance Program Reauthorization Act of 2015 (H.R.26). <http://congress.gov>